

středků k tomu vedoucích, tedy *postulát ideálu společnosti a postulát ideálního společenského zřízení*.

Objektivní postulát hospodářský může tudíž býti buď *individuální*, běží-li o určité individuum, anebo *sociální*, běží-li o mnohost lidí jako celek.

Jsou-li pojmově možné dva protichůdné hospodářské postuláty, z nichž jeden jest subjektivní a druhý objektivní, které zcela rozdílně objekty a děje kvalifikují a dovolují hodnotiti, jak se to snáší s jednotností národohospodářské theorie?

K novému jednacímu řádu říšské rady.

Napsal *Dr. Bohumil Baxa*.

Dnem 12. června 1917 vstoupil v platnost nový zákon o jednacím řádu říšské rady (zákon z 11. června 1917, čís. 253 ř. z.), a téhož dne nabyl platnosti i autonomní jednací řád poslanecké sněmovny říšské rady.¹⁾ Jimi jest provedena reforma, místy dosti značná, jednání po výtce v poslanecké sněmovně a jest aspoň pro dobu nejbližší ukončena řada pokusů o nápravu parlamentního řízení.

Zákon o jednacím řádu vyšel tentokráte ze středu sněmovny samé. Nebyl podán jako vládní osnova. Také srovnáme-li vládní osnovy zejména z r. 1906 a 1910, seznáme, že se od nich místy až pronikavě liší. Nebude tedy po mém soudu od místa, věnujeme-li trochu pozornosti okolnosti, jak tento zákon vznikl i průběhu jednání ve výboru pro opravu jednacího řádu.

I.

Hned v první schůzi poslanecké sněmovny zasedání XXII., konané dne 30. května 1917 podán byl pod čís. 1/A návrh poslanců Germana, Grosze, Hausra, Hummra, Korošce, Simionovičeho, Staňka, Tuzara a soudruhů návrh zákona na změnu jednacího řádu říšské rady opatřený podpisy dvaceti poslanců. Návrh tento

¹⁾ K vůli kratšímu označení cituji v dalším zákon o jednacím řádu říšské rady prostě „zákon“ a autonomní jednací řád poslanecké sněmovny prostě „jednací řád“.

čítá 32 paragrafy. Současně podán byl pod čís. 2/A návrh týchž poslanců opatřený podpisy dvaceti jednoho poslance týkající se změny jednacímho řádu poslanecké sněmovny. Tento návrh čítá 92 paragrafy. Po stránce formální bylo navrženo, aby oba návrhy byly přikázány k předběžné poradě výboru pro jednacím řád, ježž bude teprve zvoliti.

Ježto v plenu sněmovny proti oběma těmto návrhům nebylo činěno námitek, byly oba přikázány 26člennému výboru k podání zprávy.

Výbor zvolený pro jednacím řád sešel se hned následujícího dne odpoledne, zvolil za předsedu Dra. Germana, za místopředsedu Pernerstorfra a za zpravodaje pro sněmovnu Hummra. Schůze trvala bezmála do půlnoci, a již dne 2. června rozdána byla tištěná zpráva tohoto výboru.

Zpráva počíná předmluvou rázu politického, ve které se připomíná, že strany rakouské poslanecké sněmovny počínají si býti vědomy síly dřímající v lidovém zastoupení a jsou na nejlepší cestě přivésti k platnosti svou vůli k společným cílům. Klíčí poznání, že není na prospěch národů, jestliže se síly stran vyrovnávají způsobem, který nutně vede k vzájemnému rušení a tím k nečinnosti, která pro všechny jest nanejvýš nebezpečná, způsobilo, že členové sněmovny ještě před jejím zahájením se rozhodli vytvořiti z vlastní síly a bez podpory vládní osnovy ve vlastní sněmovně stav, který skytá lidovému zastoupení možnost k plnému rozvoji práva na účastenství národa na zákonodárství. Úmyslem tvůrců těchto návrhů bylo prý provésti v rámci existujícího práva jen ty změny, které se prokázaly býti nutnými, aby sněmovna vlastním svým jednacím řádem nebyla rušena v rozmachu vydatné činnosti. Po rozumu toho byly prý odstraněny zastaralé předpisy, které nejsou v souhlasu s dnešním počtem členů sněmovny a s formami veřejného života a politického uplatňování se, které se od vydání práva dnes platného úplně změnily, a rovněž i předpisy, ježž jedinému jednotlivci poskytují možnost všechny ostatní účinně v práci rušiti. „S odstraněním oněch předpisů,“ praví zpráva výboru doslovně, „které dosud poskytovaly možnost jich zneužívati, aneb které samy o sobě se zřetelem na vzrůst prací sněmovny přímo nutkaly k protahování a mrhání časem, a ježž bylo lze obcházeti pouze způsobem nedůstojným, nesmělo býti

nikterak spojeno nějaké obmezení imunitních práv poslanců. Zde byly největší potíže, poněvadž skoro každá strana spatřovala v některé jiné části platného práva nejjistější záruku pro zachování nějaké části imunity.“

Zpráva výboru dále uvádí, že přes to, že se podařilo v mnohých případech pochybnosti proti zamyšleným změnám rozptýliti, zůstala přece celá řada námitek, které nebylo lze smírnou cestou odstraniti. Nezbylo tedy nic jiného, než ponechati v platnosti mnohé předpisy platného práva, z kterých po dosavadních zkušenostech opět mohou vzejíti různé nepřístojnosti. Z toho důvodu nemohou vésti tyto návrhy k nijaké ideální formě. Avšak stranám sněmovny se prý konečně ani o to nejednalo, nýbrž v podstatě jen o to, aby zajistily základ pro klidný chod jednání ve sněmovně. Proto bylo prý záhodno vystříhati se všeho, co by zbytečně mohlo dáti popud k tomu, že by se větší počet poslanců viděl nucena vystoupiti proti duchu a smyslu ustanovení jednacího řádu. Z toho důvodu také jest prý samozřejmo, že vyloučena byla opatření, která by v konečném důsledku musila vésti k užití fysického násilí.

Zpráva připomíná dále, kolik od vydání dosavadního jednacího řádu bylo podáno iniciativních návrhů na opravu jednacího řádu, Bylo jich celkem, čítáme-li k nim i oba právě podané návrhy, 95. vládní osnovy v to nečítajíc. Když pak císařským patentem z 26. dubna 1917 byla říšská rada svolána na den 30. května 1917, proniklo prý u všech stran poznání, že sněmovna je odkázána sama na sebe a že sama sobě musí pomoci. Z toho důvodu svolal prý tehdejší předseda Dr. Sylvestr poslance různých stran, již všichni prohlásili, že s reformou jednacího řádu dále odkládati nelze. Z těchto porad vzal svůj původ nástin reformy jednacího řádu, který pak došel výrazu v návrzích jak zákona, tak i jednacího řádu, předložených poslanecké sněmovně. Jsou tedy oba návrhy podány po předchozích poradách zástupců téměř všech politických stran zastoupených ve sněmovně.

Po stránce obsahové navrhuje výbor určité změny, mimo jiné škrtnutí zákona z 30. července 1867, čís. 104 ř. z. o projednávání obsáhlých zákonů, který tudíž oproti oběma návrhům má zůstatí nedotčen. Dále jsou tu změny rázu více méně podružného. Připojeny jsou konečně minoritní návrhy, z nichž nejvíce nás zajímá mino-

ritní návrh poslance Dra. Franty k § 51, odst. 1. jedn. řádu o protokolování veškerých řečí pronesených ve sněmovně „doslovně“.

Po stránce formální navrhuje výbor, aby sněmovna schválila obě osnovy a aby se usnesla, že ustanovení nového jednacího řádu sněmovny poslanecké vstoupí v platnost současně se zákonem.

Obě osnovy byly v poslanecké sněmovně podrobeny ihned druhému čtení, při čemž byly přijaty ještě některé změny, a ve schůzi konané dne 6. června byly ve třetím čtení přijaty.²⁾ Osnova zákona byla pak ještě téhož dne zaslána sněmovně panské s poznámkou, že byla (ježto v určitých bodech se jedná o změnu základního zákona státního o zastupitelství říšském) přijata ve třetím čtení za přítomnosti více než polovice členů sněmovny dvoutřetinovou většinou. Současně zaslána byla resoluce sněmovny, kterou se vláda vyzývá, aby co nejdříve předložila sněmovně osnovu zákona, podle které jsou členové poslanecké sněmovny po dobu volebního období osvobozeni od jakékoli služby vojenské i od konání osobních úkonů válečných, pokud se dobrovolně k takovému službám nepřihlásili.³⁾

Osnova zákona byla v panské sněmovně beze změny přijata, panovníkem také sankcionována, a zákon nabyl působnosti podle § 26. dnem jeho vyhlášení. Současně s ním vstoupil podle usnesení poslanecké sněmovny v život i nový řád jednací této sněmovny.

II.

Nový zákon i nový jednací řád navazují přímo na dosavadní stav právní. Oněch pronikavých změn, jaké byly na př. ve vládní osnově z r. 1910, v něm není. Jest to dílo kompromisu všech

²⁾ Tak byl mimo jiné přijat minoritní návrh poslance Dra. Franty o „doslovném“ pojetí do stenografického protokolu veškerých řečí pronesených ve sněmovně. (§ 51 odst. 1. posl. věta jedn. řádu).

³⁾ Návrh zákona obsahoval v tomto směru ustanovení v § 7, který zněl: „Während der Tagung des Reichsrates darf keines seiner Mitglieder zu einer Militärdienstleistung einberufen werden, wenn es seine Zustimmung hierzu nicht erteilt“. Ve zprávě výboru zněl tento § 7 takto: „Während der Tagung des Reichsrates sind die Mitglieder des Abgeordnetenhauses von jeder Militärdienstleistung und persönlichen Kriegsleistung enthoben sofern ihnen nicht über ihr Ansuchen vom Hause ein Urlaub erteilt wird“. Tento paragraf byl při druhém čtení škrtnut a nahrazen výše uvedenou resolucí.

politických stran zastoupených v parlamentu, a lze jasně na něm zříti, jak strany při dobré zajisté vůli provést opravu jednacího řádu přece jen nikterak nezapomněly, že každá z nich může býti také stranou opoziční a že tudíž není v jejím zájmu, aby již předem se šmahem vzdala všech parlamentních zbraní, jež jí mohou býti jednou také dobré.

Povšechně lze říci, že jak zákon, tak i jednací řád značí posílení práv předsedových, ovšem nikoli do té míry, jak vidíme na př. v parlamentu anglickém. Vyznamenává se dále snahou zkrátiti a zjednodušiti řízení parlamentní a uplatniti ekonomii času: postavití mez možné obstrukci; avšak při tom při všem lze celkem říci, že jest v míře zajisté dostatečné liberalní. Šetří práv poslanců měrou mnohem větší, než jak zamyšlely předchozí vládní osnovy.

Pokud obsahu zvláště se týče, jest předem připomenuti, že není úmyslem této stati podrobně vykládati ustanovení jak zákona, tak i jednacího řádu, nýbrž po mém soudu dostačí vytknouti hlavní ustanovení s případným poukázáním na jednotlivé zvláštnosti.⁴⁾

A) Zahájení říšské rady a ustanovení obou sněmoven.

Ke každému zasedání volebního období shromáždí se obě sněmovny v den stanovený císařským patentem svolávacím a v hodinu určenou vlastními kanceláři ve svých zasedacích síních. V panské sněmovně přejímá předsednictví předseda jmenovaný panovníkem, jehož zvláště k tomu určený ministr představí. Ve sněmovně poslanecké přejímá předsednictví člen věkem nejstarší a vede je až do té doby, kdy se vykoná volba předsedy. Na to skládají na vyzvání předsedy členové v obou sněmovnách předepsaný slib. Předsedové sněmoven, vstupují-li nově do říšské rady, skládají rovněž slib, a to předseda sněmovny panské před zahájením zasedání před panovníkem, předseda sněmovny poslanecké, než ujal se předsednictví, před ministrem, jehož panovník k tomu účelu určí.

V prvním zasedání období volebního, po případě, nařídí-li tak panovník, i v pozdějších zasedáních, dojde, jakmile slib v obou sněmovnách jest složen, k slavnostnímu zahájení říšské rady

⁴⁾ V dalším přihlížím k jednání ve sněmovně panské jen **potud**, pokud jest upraveno novým zákonem.

buď panovníkem samým, aneb komisí pověřenou císařským poselstvím.

Rovněž v prvním zasedání říšské rady hned po slavnostním zahájení jejím přikročí poslanecká sněmovna především ke zkoumání všech voleb. V tomto směru nenastává oproti stavu dosavadnímu nijaká změna až na to, že oddělení, jež jsou zkoumáním voleb pověřena, mají míti pokud možno stejný počet členů. Zajímavě, či spíše řečeno s podivením jest, že ani zákon, ani jednací řád neuznal za záhodno zajistiti nějak provádění § 41. zákona z 26. ledna 1907 čís. 17 ř. z. o volbách poslanců do říšské rady, podle kterého poslanecká sněmovna jest povinna rozhodnouti o platnosti každé volby nejdéle do roka od doby, kdy volba se stala.⁵⁾

B) *Povšechná pravidla pro jednání v obou sněmovnách.*

Jednání v obou sněmovnách jest veřejné. Výjimečně lze konati schůzi tajnou, navrhují-li tak předsedové, aneb ve sněmovně panské nejméně deset, ve sněmovně poslanecké nejméně padesát členů.⁶⁾ Sněmovny jsou způsobilé jednati bez ohledu na počet přítomných členů. § 8 odst. 3, zákona mění totiž ustanovení § 15 zákl. zák. státního o zastupitelství říšském potud, že potřebného počtu poslanců v obou sněmovnách se vyžaduje jen při hlasování a při volbách. S tím souvisí ustanovení § 36 jedn. ř., že předseda zahajuje ve stanovenou hodinu schůzi bez ohledu na počet přítomných. Nelze-li vykonati hlasování neb volby pro nedosatek předepsaného počtu přítomných, skončí předseda schůzi aneb odročí ji na určitou dobu.

⁵⁾ § 5 zákona i jednacího řádu praví v odst. 6. pouze: „Das Haus entscheidet gemäß § 41 der Reichsratswahlordnung über die Gültigkeit jeder Wahl.“ Naproti tomu § 5 jak návrhu zákona, tak i jednacího řádu, a rovněž i zpráva výboru v těchže paragrafech zněla: „Das Haus entscheidet gemäß § 41 der Reichsratswahlordnung über die Gültigkeit jeder Wahl längstens innerhalb eines Jahres nach Ablauf der Anfechtungsfrist. Sollte der Wahlprüfungsausschuß nicht rechtzeitig einen Bericht vorgelegt haben, so bestimmt der Präsident den Berichterstatter.“ Ustanovení toto bylo v druhém čtení změněno, jak výše uvedeno.

⁶⁾ V návrhu zákona ustanovení o veřejnosti jednání a o tajných schůzích chybí, a bylo příčiněno teprve výborem pro jednací řád. V návrhu jednacího řádu jest sice ustanovení o tom, avšak počet poslanců k usnesení potřebný schází.

Vláda může svoje osnovy předložiti té či oné sněmovně. Pouze osnovy finační a zákona o brancích jest předložiti nejprve sněmovně poslanecké. Vládní osnovy, jakož i usnesení druhé sněmovny mají oproti návrhům iniciativním výsadní postavení v těchto směrech: mají přednost přede všemi ostatními předměty, o kterých se ještě nezačalo jednati; nepotřebují nijaké podpory a nelze je zamítnouti bez předchozí porady; podle § 38 jedn. ř. odpadá o nich první čtení, leč že by se sněmovna k návrhu, jež jest podati nejdéle ve schůzi nejbližší následující, kdy osnova byla rozdána, na tom usnesla. Konečně má vládní osnova i v tom výsadní postavení, že vláda ji může kdykoli změnit neb vzíti zpět, aniž by ji mohl některý člen sněmovny vzíti za svůj návrh.

Ministři, přednostové ústředních úřadů a zástupcové vlády mohou se ve schůzích obou sněmoven, jakož i v komisích a výborech, i opětovně ujeti slova a mohou i písemná přednesení předčítati; nemohou však k tomu účelu přerušiti řečníka. Tytéž osoby krom zástupců vlády mají právo účastniti se všech schůzí komisí a výborů, aby podávaly vysvětlení o vládních osnovách a o jiných předmětech porady. Navzájem pak mají komise a výbory právo žádati, aby ministři a dotčení přednostové se k témuž účelu do jich schůzí dostavili; tito mají však právo dáti se zastupovati.

Styk obou sněmoven děje se buď ústně prostřednictvím poselství aneb písemně, což zprostředkují předsedové za spolupodpisu jednoho zapisovatele. Prijme-li jedna sněmovna osnovu vládní neb návrh, k jehož účinnosti jest třeba přivolení obou sněmoven, zašle je sněmovně druhé, při čemž, je-li k přijetí třeba kvalifikované většiny, jest tuto okolnost také oznámiti. Schválí-li druhá sněmovna osnovu neb návrh beze změny, zašle je přímo vládě a zpraví o tom sněmovnu první. Schválí-li je však s určitými změnami, vrátí je sněmovně první, což se opakuje tak dlouho, až se docílí dohody. Zamítne-li je však, zpraví o tom sněmovnu první. Zpravování toto odpadá, jestliže sněmovna, jíž jest podán návrh neb vládní osnova, tyto zamítne.

Poněkud jiný postup jest při státním rozpočtu a jiném finančním zákoně, při zákoně o brancích, jakož i při jiné vládní osnově, jež nepřipouští odkladu. Tu nelze-li v obou sněmovnách docíliti dohody, zvolí se výbor říšské rady, do něhož každá sně-

movna volí patnáct členů. Výbor tento volí dva předsedy, jednoho ze sněmovny poslanecké, druhého z panské, kteří se v předsednictví střídají. Hlasování děje se jen lístky „ano“ a „ne“. Výbor podá společnou zprávu, která se předloží té sněmovně, která o tomto předmětu učinila nejprve usnesení.

Právo podávati na ministry interpelace jest právem kolektivním;⁷⁾ vyžaduje se v obou sněmovnách počtu deseti členů.⁸⁾ Interpelace se podává písemně, dá se do tisku, rozdává členům sněmovny a činí podstatnou součástku veřejného jednání říšské rady. Předčítati ji lze jen k nařízení předsedovu. S interpelovaným se interpelace ihned sdělí, a tento jest povinen o ní se prohlásiti, t. j. může ji zodpověděti ústně neb písemně, aneb odpověď s udáním důvodů odmítnouti. Prohlášení se interpelovaného o interpelaci se nepředčítá, nýbrž dá rovněž do tisku a rozdává členům sněmovny; i toto prohlášení tvoří součástku veřejného jednání říšské rady.

Petice a jiná podání lze přijímati jen tehdy, jsou-li podány členem dotčené sněmovny. Ty se nepředčítají, ani nedávají do tisku a netvoří součástku veřejného jednání říšské rady.

Deputace nesmí sněmovna, aniž jejich komise neb výbory, přijímati. Deputaci k panovníkovi smí sněmovna vyslati jen s jeho svolením.

Nepřihlížíme-li k vzájemnému styku obou sněmoven, děje se styk s venčím jen prostřednictvím předsedů a pouze s ministry a přednosty ústředních úřadů. Se zemskými zastupitelstvy jest bezprostřední styk vyloučen.

Vůči osobám třetím jest právo sněmoven posíleno v tom směru, že komise a výbory mají právo prostřednictvím předsedy předvolávati znalce a svědky k ústnímu slyšení aneb je vyzývati k podání písemného posudku neb svědectví. Nedostaví-li se znalec

⁷⁾ Po rozumu § 21 zák. státního o zastupitelství říšském jest právo podávati interpelace právem celé sněmovny. Této okolnosti ani ve výboru, ani v plenu při projednávání návrhu nebylo vzpomenu.

⁸⁾ Návrh zákona přidržuje se dosavadního stavu vyžadoval ve sněmovně poslanecké k podání interpelace patnácti podpisů. Výbor však postavil v tom směru poslaneckou sněmovnu na roveň panské, a přičinil ustanovení, že jak interpelace, tak i prohlášení se ministra o podané interpelaci tvoří součástku veřejného jednání říšské rady.

neb svědek, jest jej k žádosti předsedy politických úřadem předvésti.⁹⁾

C) *Všeobecná pravidla pro jednání ve sněmovně poslanecké zvláště.*

a) *P r á v a s n ě m o v n y.*

Sněmovna jako sbor rozhoduje jen k návrhu buď předsedy neb svých členů a to buď v ten způsob, že její usnesení mají ráz rozhodnutí prvé instance, aneb vystupuje jako instance druhá, korigujíc k návrhu svých členů rozhodnutí předsedovo.

Jako první instance rozhoduje sněmovna, nepřihlížíme-li k volbám činovníků a výborů, o vyloučení veřejnosti a o platnosti voleb, udílí svým členům dovolenou přesahující jeden měsíc, prohlašuje, že určitý poslanec přestává býti členem sněmovny, vyměřuje výborům lhůty k podání zprávy a po případě i čas, po který smí poslanec mluvit a rozhoduje vůbec o podaných návrzích, pokud k tomu není povolán předseda sám.

Jako druhá instance rozhoduje sněmovna, vznese-li se odpor proti nařízení předsedovu, jímž se mění pořad jednání (§ 36, odst. 4. j. ř.), dále proti nařízení téhož o příští schůzi (§ 37 odst. 1., j. ř.), proti nařízení téhož o postupu při debatě speciální (§ 43, odst. 2 j. ř.) a při jednání pořádkovém (§ 76, odst. 3. j. ř.).

Sněmovna se usnází, nepřihlížíme-li k požadavku kvalifikované většiny podle ústavy a § 42 volebního zákona, prostou většinou. Výjimečně jest třeba dvoutřetinové většiny, má-li býti určitý předmět vzat z pořadu jednání aneb jiný předmět, který není na pořadu, projednáván (§ 36, odst. 5. j. ř.), je-li upustiti od vytištění zprávy výboru, aneb od 24 hodinové lhůty stanovené § 40, odst. 2. j. ř.

b) *P r á v a p ř e d s e d y.*

Práva předsedy jsou povšechně vytčena v § 9. zák. a v § 9 j. ř. Předseda zahajuje a uzavírá schůzi, udílí slovo, dává hlasovati o jednotlivých otázkách a oznamuje výsledek hlasování. On pečuje o to, aby práva a důstojnost sněmovny byly vždy zachovány i aby sněmovna svoje úkoly náležitě plnila, bdí nad za-

⁹⁾ Ustanovení toto zajisté zasahá podstatnou měrou do sféry osobní svobody jednotlivcovy.

chováváním jednacího řádu a pořádku a klidu ve sněmovně. Předseda zastupuje sněmovnu na venek, tato může jednati na venek jen jeho prostřednictvím, což ovšem rovnou měrou platí i o komisích a výborech.

Předsedovi k ruce jest voleno a to rovněž na celé období volební, osm místopředsedů, šestnáct zapisovatelů a osm pořadatelů; ti všichni dohromady tvoří předsednictvo sněmovny. Místopředsedové zastupují předsedu podle pořadu jím určeného; oni jsou však nikoli jeho prostředními orgány, nýbrž jeho representanty, což ostatně nadbytkem vyslovuje také § 10 druhá věta j. ř.

Předseda dále schvaluje v rámci ústavně stanoveného rozpočtu výdaje pro sněmovnu. Výdaje společné oběma sněmovnám schvalují oba předsedové po vzájemné dohodě. Úředníky a sluhy sněmovny ustanovuje vláda po dohodě s předsedou dotčené sněmovny, resp., jde-li o úředníky a sluhy společné oběma sněmovnám, po dohodě s oběma předsedy. Místnostmi říšské rady společnými oběma sněmovnám nakládají oba předsedové společně, místnostmi jedné jen sněmovny dotčený předseda sám. Propůjčiti místnosti k jiným účelům, než k jednání říšské rady, lze jen po dohodě s vládou.

Práva předsedy řídit jednání neuhasínají uzavřením zasedání, neb uplynutím volebního období, ani rozpuštěním říšské rady, nýbrž trvají až do té doby, kdy říšská rada se znovu sejde.

Z nařízení předsedy lze se pravidlem odvolati k sněmovně, která pak rozhoduje s konečnou platností. Pouze výjimečně rozhoduje předseda s konečnou platností v případech §§ 37, odst. 3., 38, odst. 4., 46, odst. 4., 49, 52, odst. 2., 5., 54, 67, odst. 3., 78, odst. 1., j. ř.

c) Práva jednotlivých členů.

Práva a povinnosti poslanců jsou všeobecně vymezeny v §§ 15 a 16 j. ř. Poslanci jsou povinni účastniti se jednání, navštěvovati schůze sněmovny a přijati volby do výboru na ně padnuvší. Kdo jest členem již tří výborů, není povinen volbu do dalšího výboru přijati; jinak však smí odmítnouti volbu jen, má-li pro to závažné důvody, o čemž rozhodne sněmovna ihned bez debaty.

Pokud aktivního účastenství v jednání se týče, resp. podávání návrhů, rozeznáváme právo individuální a kolektivní. Právem individuálním jest právo podávati návrhy k formálnímu jednání (§§ 36, odst. 4., 39, 60, odst. 4., 9. j. ř.), právo podávati písemné dotazy na předsedu sněmovny a na předsedy jednotlivých oddělení a výborů (§ 66 j. ř.) a právo žádati, aby předseda volal jiného poslance „k věci“ neb „k pořádku“ (§ 78 j. ř.), konečně lze sem zařaditi i právo podávati petice a jiná podání (§ 17 zák., § 70 j. ř.)

Právem kolektivním jsou práva: podávati na ministra interpelace (vyžaduje se deseti podpisů, § 16 zák., § 67 j. ř.), navrhovati, aby interpelace podaná na ministra byla v téže schůzi před započtím pořadu jednání neb po jeho vyčerpání ústně od interpelujícího odůvodněna a aby na to byla zahájena debata (vyžaduje se dvaceti poslanců, § 69 j. ř.), podávati iniciativní návrhy (vyžaduje se dvaceti podpisů, § 20 odst. 4. j. ř.), podávati změnovací a dodatečné návrhy, je-li záležitost již ve výboru (vyžaduje se dvaceti podpisů, § 31 j. ř.) podávati návrh na vyloučení veřejnosti (vyžaduje se padesáti poslanců, § 8 zák., § 34 j. ř.), podávati návrhy ve smyslu §§ 42, odst. 8. a 43 j. ř. (vyžaduje se dvaceti poslanců), hlásiti se písemně k slovu a k zanešení do listiny řečníků po rozumu § 52 j. ř. (vyžaduje se podpisu deseti poslanců), žádati, aby hlasování se dalo podle jmen (vyžaduje se padesáti poslanců, § 61 j. ř.) neb aby se konalo hlasování tajné (vyžaduje se sta poslanců, § 61 j. ř.).

d) J e d n á n í v p l e n u.

Zásada trojího čtení jest ponechána. Pouze u vládních osnov a u usnesení panské sněmovny odpadá první čtení, leč že by se sněmovna na prvním čtení usnesla. Příkladně-li se návrh neb osnova výboru k podání zprávy, lze jemu z usnesení sněmovny vyměřiti, také určitou lhůtu, do které jest zprávu podati. Uplyne-li tato lhůta, dojde k druhému čtení, i když písemné zprávy tu není; nemůže-li pak výbor podati ani ústně zprávu, určí předseda sněmovny sám zpravodaje.

Druhé čtení lze naříditi nejméně 24 hodiny na to, kdy tištěná zpráva výboru byla členům rozdána, leč že by se sněmovna dvoutřetinovou většinou usnesla na tom, že zpráva výboru se nedá do tisku aneb že tuto 24hodinovou lhůtu netřeba zachovati.

Při čtení druhém jest nejprve rozprava všeobecná, po jejímž skončení se sněmovna usnese, pustí-li se do rozpravy zvláštní. Při poradě zvláštní určuje předseda postup i způsob při rokování a hlasování. Členové mohou tu podávati návrhy pozměňovací i dodatečné; návrhy takovéto musí býti ovšem podporovány počtem dvaceti poslanců. Návrhů zamítavých klásti nelze. Avšak sněmovna může se po uzavření každé části zvláštní rozpravy usnésti na tom, že se jednání odročuje, neb že se předmět vrací znovu výboru, aneb že se přes něj přechází k pořadu jednání; toto posléze uvedené usnesení lze také odůvodniti, není to však nutné.

Když všechny části předmětu byly ve druhém čtení usneseny, dojde k čtení třetímu, z pravidla ve schůzi nejbližší následující. Při třetím čtení není ani rozpravy, ani nelze podávati vedlejších návrhů vyjímajíc návrhy, jež čelí k odstranění rozporů mezi jednotlivými částmi učiněného usnesení a k opravě písemných, slovných neb tiskových chyb.

Zvláštní, urychlené, jednání jest v §§ 71b, 72 j. ř. nařízeno ohledně t. zv. osnov lhůtami opatřených (befristete Vorlagen) To jsou:

1. Vládní osnovy týkající se smluv obchodních a státních, (§ 11, a zák. zák. státního o zastupitelství říšském z 21. prosince 1867, čís. 141 ř. z.).

2. Vládní osnovy týkající se záležitostí, jež všem zemím monarchie rakousko-uherské jsou společny, aneb vyřizují se čas od času podle srovnalých zásad (§§ 1 a 2 zákona z 21. prosince 1867, čís. 146 ř. z.).

3. Vládní osnovy týkající se úpravy státního rozpočtu, a zejména roční povolování daní, dávek a poplatků, pokud osnovy tyto nezamýšlejí ani změnu platných zákonů, neb právních ustanovení o daních, dávkách a poplatcích, jež v roce předešlém sloužila za podklad, ani zmocnění k uzavření půjčky,

dále osnovy týkající se uzavírky státních účtů, výsledků hospodářství státního, udílení absolutoria, přeměnění státních dluhů, zcizení, směny neb zavazení nemovitého majetku státního (§ 11, c. zák. zák. státního o zastupitelství říšském čís. 141 ř. z. z r. 1867).

4. Vládní osnovy týkající se ročního povolování počtu branců (§ 11, b téhož zák. zák. státního), pokud tento počet jest již určen

jiným zákonem, aneb pokud osnova nezamýšlí zvýšení oproti roku předešlému.

Podstata tohoto urychleného jednání tkví v tom, že sněmovna již předem určí, kolik hodin jest věnovati prvnímu čtení, ač-li ovšem k tomuto dojde, dále že výbor jest povinen dáti tuto osnovu jako prvý bod pořadu jednání ve schůzi výboru nejbližší následující, rovněž že sněmovna, dříve než nastane druhé čtení, již předem stanoví, jaká lhůta se určí pro rozpravu všeobecnou, dojde-li ovšem na ni, i pro každý oddíl rozpravy zvláštní. Po uplynutí těchto určených lhůt dojde ihned k rokování, po případě k hlasování, a řečník právě mluvící se prostě přeruší. Na druhé čtení následuje bezprostředně čtení třetí.

Přistoupí-li sněmovna panská k tomuto usnesení s určitými změnami, přikáže se věc témuž výboru k podání nové zprávy, a pro nové jednání ve druhém a třetím čtení platí tytéž předpisy. Tato ustanovení jsou zřejmě nápodobena podle anglické t. zv. guillotiny.

Pokud projednávání státního rozpočtu se týče, jest předseda povinen vyvolati usnesení sněmovny, je-li konati první čtení, a to, jde-li pouze o rozpočtové provisorium, nejdéle tři neděle před uplynutím platného zmocnění, jde-li o řádný rozpočet, nejdéle tři měsíce před začátkem příštího finančního roku. Po prvním čtení, po případě odpadne-li ono, přikáže předseda vládní osnovu ihned výboru, jemuž, jde-li o řádný rozpočet, se stanoví lhůta nejméně čtyř neděl. Výbor jest povinen věnovati výlučně rozpravě o rozpočtu nejméně patnáct schůzí po čtyřech hodinách. Pro druhé čtení jest stanoviti nejméně deset schůzí v trvání aspoň šesti hodin. Při tomto druhém čtení musí se z každé skupiny poslanců, která vysílá člena do výboru, dostati jeden řečník k slovu, ač-li ovšem tato skupina si toho přeje.

Hlasuje se z pravidla povstáním resp. tím, že se zůstane seděti. Uzná-li však to předseda za záhodno, aneb přeje-li si toho aspoň padesát poslanců, nastane hlasování podle jmen. Tajné hlasování konati jest tehdy, žádá-li o to aspoň sto poslanců.

O každé schůzi vede se jednak úřední protokol, který má obsahovati: předměry, o nichž se rokovalo, doslovné znění otázek, o kterých se hlasovalo, výsledek hlasování a učiněná usnesení.

K návrhu předsedovu může se nad to sněmovna usnésti, aby do protokolu byly zaznamenány určité (zvláštní) události.

Dále se vedou a tiskem vydávají stenografické zprávy, jež mají podávati úplné vylíčení jednání, a jest podle toho všechny řeči pronesené ve sněmovně pojati do stenografického protokolu „doslovně, jak byly předneseny“.¹⁰⁾

Je-li usneseno na tajnou schůzi, sepíše se ještě v téže schůzi protokol, který se pak přečte a založí v knihu protokolů sněmovny.

e) J e d n á n í v e v ý b o r e c h .

K předběžné úradě o předmětech, jež jest pak projednávati v plenu, volí se výbory; počet jejich členů se určuje od případu k případu. Výbory se volí nyní jen sněmovnou; volby prostředkem oddělení odpadají. Každý výbor organisuje se samostatně, a jeho schůze mohou navštěvovati všichni členové sněmovny, leč že by se výbor prostou většinou usnesl na vyloučení poslanců-nečlenů.¹¹⁾

O schůzích výborů vedou se protokoly (Verhandlungsschriften), jež mají obsahovati: jména přítomných členů, resp. omluvné důvody členů se nedostavivších, všechny návrhy podané v průběhu schůze a způsob jich vyřízení, usnesení, jež se stala, a, usnese-li se na tom výbor, i výtah jednání. Výbory se mohou usnésti na uveřejnění těchto protokolů, což zařídí předseda sněmovny, mohou se však také usnésti, zda a pokud sdělení ve výboru a usnesení jest zachovati v tajnosti.

Výbor jest způsobilý se usnášeti, je-li přítomno více než polovic členů. Ovšem vyžaduje se tato přítomnost jen při hlasování a při volbách. Hlasuje se jako v plenu; k hlasování podle jmen dojde k žádosti předsedy výboru neb pětiny členů. K platnému usnesení jest třeba nadpoloviční většiny přítomných, pokud se nevyžaduje většiny dvoutřetinové. Předseda hlasuje jen při rovnosti hlasů. Pokud zpráva není podána sněmovně, může výbor svoje usnesení kdykoli změnit; jakmile však jest zpráva sněmovně již

¹⁰⁾ Lex Franta přijatý teprve ve druhém čtení.

¹¹⁾ Podle starého jednacího řádu (§ 25) neměli poslanci-nečlenové práva býti přítomni jednání výboru, leč že by se rokovalo o státním rozpočtu, o finančním zákoně a o zákoně braneckém — jakýsi náběh na anglický comitee of the whole House; — avšak i tu mohl se výbor dvou-třetinovou většinou usnésti na vyloučení poslanců-nečlenů.

podána, může tak učiniti jen se svolením sněmovny. Menšina čítající aspoň tři členy může podati zvláštní zprávu, kterou jest vždy podati písemně a včas do rukou předsedy sněmovny; podávati ústně zprávu menšiny jest ve sněmovně nepřipustno. Jinak platí pro jednání ve výboru předpisy obdobné jako pro jednání v plenu. —

Doložiti sluší, že ani pro jednání v plenu, ani ve výborech není stanoven jazyk jednací. Zůstává tedy při starém, že totiž každý poslanec má právo užívati kteréhokoli jazyka obvyklého v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených. Tomuto právnímu stavu vyhovuje také nyní předpis § 51 j. ř. nařizující protokolování všech řečí v tom jazyku, kterým byly ve sněmovně proneseny.

D) *Práva a povinnosti poslanců.*

Zákon upravil také nově práva poslanců po stránce majetkové. Podle §§ 18—21 zák.¹²⁾ přísluší poslancům jako odškodnění za výlohy spojené s výkonem mandátu měsíční plat 1000 korun po dobu celého období volebního počínajíc měsícem, kdy poslanec vykoná slib. Měsíc již započatý čítá se tu za celý. Plat tento se nestaví ani vojenskou povinností, ani osobními úkony válečnými. Dále mají poslanci nárok na celoroční jízdní lístek volný a platů i poplatků úplně prostý na třídu, kterou si sami zvolí, na všech tratích rakouských státních drah, jakož i drah, jež jsou v soukromém vlastnictví, vyjímajíc malodráhy, a na všech paroplavebních liniích, jež zprostředkují dopravu osob mezi jednotlivými částmi rakouského území státního. Náklady toho jdou na účet říšské rady.

Předseda a místopředsedové obdrží nad to po dobu své úřední činnosti služební přídavek a to prvý 1000, druzí po 500 korun měsíčně. Předseda pak vedle toho má ještě služební byt a povoz.

Plat i služební přídavky jsou prosty daní i poplatků a vyňaty z exekuce, a žádný člen sněmovny nemůže se ani platu, ani služebního přídavku vzdáti.

¹²⁾ Předpisy tyto pojal jednací řád (§§ 79—82) do svých ustanovení, nijakého dodatku neb vysvětlivek k tomu nepříčiniv. Zcela jinak tomu bylo dle starého jednacího řádu, který ustanovení zákona o dietách a o cestovním blíže upravil v §§ 13, 14 j. ř. způsobem, který místy odporoval i zákonu.

Každý poslanec jest podle § 2 zák. povinen složiti při svém vstupu do sněmovny na místo přísahy slib, že zachová císaři věrnost i poslušnost, i že bude neochvějně zachovávatí základní zákony státní a ostatní všechny zákony, jakož i že bude svědomitě plniti svoje povinnosti. Nesloží-li poslanec tento slib, aneb složí-li jej s obmezením neb s výhradami,¹²⁾ přestává býti členem sněmovny. Týž účinek nastane, obmešká-li poslanec svůj vstup do říšské rady po třicet dní, aneb nesúčastní-li se bez dovolené třicet dní schůzí, neb maje dovolenou po jejím uplynutí ve lhůtě tolikéž dní se nedostaví do schůzí a veřejného vyzvání předsedova, aby se do dalších třiceti dnů dostavil neb svoji nepřítomnost ospravedlnil, neuposlechne. V těchto případech vysloví sněmovna, že poslanec dotčený přestává býti členem sněmovny a lze vypsati novou volbu.

Práva a povinnosti poslanců pokud, jednání parlamentního se týče, byly vytčeny již výše.

* * *

Bylo řečeno již z počátku, že nový zákon i jednací řád navazují na dosavadní stav právní. Také, nepřihlížíme-li k výjimečným případům — na př. nápodobení anglické t. zv. guillotiny (closure by compartments) nesetkáváme se tu celkem se vzory cizími. V tomto směru zejména vládní osnova z r. 1910 začnou měrou napodobila vzory cizí, najmě anglický, na př. vyhrazení určitých dnů v témdnu výlučně vládním osnovám, vyhrazením jednoho dne jednání o návrzích iniciativních a ústnímu zodpovídání podaných interpelací a pod. (Osnova tato také citovala různé předpisy jednacích řádů v jiných státech.) Toho v novém zákoně a jednacím řádu není.

Zákon o jednacím řádu znamená nové vzdání se autonomního práva se strany poslanecké sněmovny ve prospěch kompetence zákonodárství a to tentokráte opět vydatněji než v r. 1909 a násl. Toto vzdání se je patrno ve dvojím směru. Jeť jednak zákon mnohem obsáhlejší než dosavadní zákon o jednacím řádu, jednak jest dílem

¹²⁾ Návrh jak zákona, tak i jednacího řádu obsahoval v § 6 odst. 4. ustanovení, že poslanec přestává býti členem sněmovny, složí-li předepsaný slib s právním ohrazením. Ustanovení toto bylo až příliš průzračné. Avšak výbor toto ustanovení škrtl, a minoritního návrhu po té stránce nebylo.

sněmovny samé a na ní tedy záleželo, v jaké míře se ona svého autonomního práva vzdá. Skutečnost, že toto vzdání se je zcela dobrovolné, padá tím více na váhu, neboť sněmovna měla tentokráte zajisté v moci určití hranici mezi kompetencí zákonodárství a mezi vlastním právem autonomním. A tu lze vším právem říci, že sněmovna šla dále, než zajisté bylo třeba. Nelze neuznati, že leckteré předpisy zákona by se mnohem spíše hodily do jednacího řádu resp. že mnohé oddíly bylo mnohem lépe upravití právem autonomním než cestou zákonnou. Po výtce sem záleží, co se týče vnitřních jednání sněmovny pouze poslanecké. K tomu zajisté nebylo třeba úpravy zákonem, jednací řád by na to byl stačil úplně, a nebylo by pak bývalo třeba celou řadu předpisů zákona v jednacím řádu prostě opakovati.

Poměr mezi zákonem a jednacím řádem se oproti stavu dosavadnímu poněkud změnil v neprospěch tohoto. Právě skutečnost, že tentokráte jak zákon, tak i jednací řád jest dílem jednoho a téhož činitele, způsobila, že jednací řád jest v podstatě pouze rozváděním ustanovení zákona. Rozhodně však není tu oné samostatnosti, jaká byla ve starém řádu. V novém řádu jednacím jest málo míst, jež by se vyznamenávala duchem poněkud samostatným. Snad bychom tu mohli uvéstí předpis § 34, odst. 4., kde sněmovna rozhoduje o tom, je-li protokol o tajné schůzi uveřejniti, čili nic, a § 68 jednající o eventuální debatě na prohlášení se ministra o interpelaci resp. o případném vzetí či nevzetí na vědomí tohoto prohlášení. Jinak však pohybuje se jednací řád přísně v rámci zákona a pouze nejvniternější jednání ve sněmovně neb ve výborech návrh ponechal návrh zákona resp. nyní zákon autonomní úpravě jednacím řádem.

Jak zákon, tak i jednací řád jest dílem několika málo dnů nečítajíc v to ovšem ony předběžné porady politiků, ve kterých bylo docíleno vlastní dohody o zásadních otázkách. Porada výboru o obou trvala jedno odpoledne, a rovněž i jednání ve druhém čtení bylo, ač tu šlo o záležitost pro pravomoc sněmovny na výsost důležitou, poměrně krátké. Přes to však nelze říci, že by zákon i jednací řád nesly na sobě známky nějakého spěchu přes to, že jsou tu i ustanovení po mém soudu samozřejmá, ba nadbytečná (na př. § 25, odst. 25. zák. a § 85 j. ř., § 10 druhá věta j. ř.). Jak zákon, tak i jednací řád vytryskly ze snahy zreformovati

parlamentní řízení a mají v první řadě sloužiti praktické potřebě. Tím se vysvětluje, že návrh, ani zpráva výboru nejsou doprovovzeny nijakými theoretickými úvahami, jako bylo na př. při vládních osnovách tímto předmětem se obírajících.

LITERATURA.

Část všeobecná.

Hanslik Erwin, Österreich. Erde und Geist. 170 stran, 12 map. Nákladem Institutu für Kulturforschung ve Vídni. 1917. Za 5 K 60 h.

V doslovu knihy čteme autorovy díky rozličným úředním osobám, akciovým společnostem, bankám a velkopřemyslníkům — patrně vídeňským, kteří mu poskytli prostředky k dílu. To překvapuje, neboť sotva bychom se byli nadáli, že právě tito činitelé přispějí k provedení díla herderovskému snáselivého vůči Slovanům, jako je dílo Hanslikovo.

Leč Hanslikův spis nepřipomíná Herdera pouze snahou o pochopení národů německých; vstupuje v šlépěje jeho „Ideí“ také jakožto hluboce a široce založené dílo sociologické. A právě v tom tkví jeho hlavní význam.

Stavba díla není ovšem dosti průhledná a souměrná. To vysvětluje spisovatelovo doznání (str. 74), že v otázkách, kterými se při tvorbě díla zabýval, podala mu „pomoc a poslední jistotu“ filosofie Diltheyova, jejíž „docela rozptýlené a nadměru nesnadno srozumitelné výklady“ mu arci daly velkou práci, než si je srovnal v celistvý obraz.

Hanslikovo „Rakousko“ je kniha tendenční. Snází se dokázat, že zachování a obrození Rakouska je zájmem lidstva a že Rakousko je zvláštní svět pro sebe, utvářený dle jiných přírodních a sociálních zákonů než Evropa západní, tudíž svět, na nějž nesmí být přenášeny zásady, odvozené z poměrů západoevropských, zejména zásada jednotných států národních. Prvou z těchto myšlének poprvé vyslovil, jak známo, Palacký r. 1848; druhá myšlénka odvozuje se rovněž od Palackého a jeho federalistického programu, Hanslik ji však pronáší mnohem dogmatictěji a zejména ji odlišně odůvodňuje. Palacký odůvodňoval svou ideu státu rakouského historicko-oportunisticky. Odůvodnění Hanslikovo je rozdílné: v realistické části díla se opírá o zeměpis, v idealistické o filosofii národní a dějinnou. Obé stručně označil v podtitulu knihy: „Erde und Geist“.

Vědecké těžiště díla tkví v části první, zeměpisně sociologické. Hanslik s největším důrazem prohlašuje přírodní útvar země za nezměnitelného a rozhodného činitele sociologického. Příroda dle Hanslikova tvrzení předepsala i vznik a útvar Rakouska. „Ať ve Vídni panovali muži či ženy, ba i ať o velkém Rakousku věděli a je chtěli či ne, Evropa tvoří za ně. Tvoří